

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է ՎԱՋԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 95-ԱՄՅԱԿՆ

ԾՈՎԱԿ ԱՎԱԳՅԱՆ

Կենսաբանական գիտությունների դոկտոր

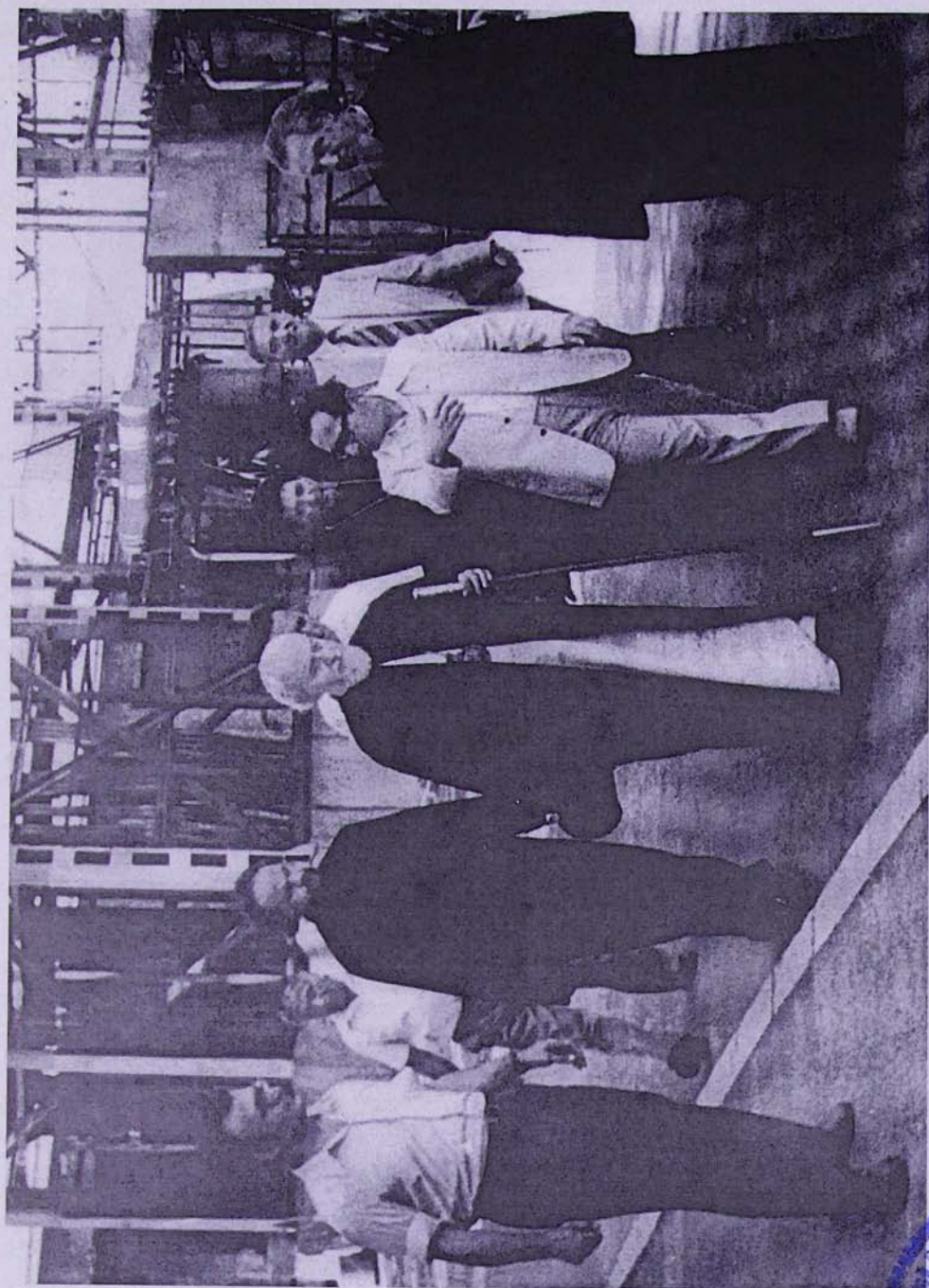
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՄԵԾ ՎԵՆԱՓԱՌԸ (Հուլիս)

Վազգեն Առաջին Հայրապետին հանդիպելու բախտ եմ ունեցել 1960 թվականին Էջմիածնում գումարված եկեղեցական ժողովի օրերին... Էջմիածնի Երկրագործության ինստիտուտի տնօրեն Սիրակ Կարագոզյանը միաստիս հրավիրել էր կազմակերպելու կենսաֆիզիկայի գիտական կենտրոն: Առաջին անգամ Հայաստանում իրագործվելու էր իոնացնող ճառագայթների և ռադիոակտիվ նյութերի մեծամասշտաբ ներդրումը կենսաբանական հետազոտությունների մեջ:

Հեռաձայնեցին Կաթողիկոսարանից, թե պատրա՞ստ եմ, արդյոք, Վեհափառի խընդրանքով հյուրընկալել ժողովի հրավիրված թվով քսան եկեղեցականներին: Հարկ է խոստովանել, որ շփոթվեցի: Մի պահ քար լոռությունից հետո, պատասխանեցի՝ այո: Ծտապեցի դեպի շքամուտքը լաբորատորիայի, որը գտնվում էր Էջմիածնում՝ Ս. Գայանե վանքի մոտ, և դիմավորեցի մեր Սրբազան Հայրերին: Մի կողմից ուրախությունն էր համակել ինձ, մյուս կողմից անհասկանալի էր մնում նրանց այցի նպատակը:

«Էհ, ինչ լեզվով պիտի խոսենք», - բարևելուց հետո՝ զննող հայացքով դիմեց Երուսաղեմի հայոց Տ. Եղիշե Պատրիարքը: «Հայերեն», - առանց հապաղելու ասացի ես: «Կհարցնեմ, քանի որ ինձի ասել եմ, որ Հայաստանի գիտական հիմնարկներում միայն ուսներեն կխոսին և կգրեն, թե՞ դա անստույգ լուր է, ասեկոս»: «Մենք ձեզ մոտ եկանք դիտելու, քանզի հետաքրքրված ենք, թե ինչ գիտական կենտրոն է ստեղծվել մեր Սուրբ Էջմիածնում, այն էլ հյուլեական ուժի օգտագործման նպատակով», - շարունակեց Պատրիարքը: Նրանք սենյակից-սենյակ անցնելով և տասնյակ հարցեր ուղղելով և իրենց զոհունակությունը հայտնելով մեկնեցին Վեհարան:

Քիչ ժամանակ անց՝ կրկին հեռաձայն: Այս անգամ Կաթողիկոսի գավազանակիրն էր: Ասաց, որ հյուրերը շատ զոհ են մնացել այցելությունից, և հայտնեց, որ եթե ժամանակ գտնեմ, երեկոյան այցելեմ Երևանի ֆիլհարմոնիկ դահլիճ, Վեհափառի օթյակը, որտեղ և հյուրերի հետ միասին ներկա գտնվեմ համերգին: Պիտի խոստովանեմ, որ այդ հրավերն ընդունեցի երազելի ուրախությամբ: Այդ օրվանից Վեհափառն ինձ համար դարձավ իմ ավելի քան պաշտելի հոգևոր հայրը, իմ ամենաբաղձալի բարեկամը, իմ մեծ խորհրդատուն: Տասնյակ տարիներ նրա մեծ հովանավորության ներքո ինչպես խաղաղ տարիներին, այնպես էլ անողորմ երկրաշարժի և Արցախյան պատերազմի շրջանում թե ինչ ազգանվեր գործեր կատարեցի նրա օրհնությամբ, հայտնի էր միայն Վեհափառին: Տարիներ եմ ան-

ՎԱՋԳԵՆ ՎԵՀԱՓԱՆԸ ԵՐԵՎԱՆԻ ՖԻԶԻԿԱԶԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻՄ, 1973 թ.

ՎԱՅՏԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆԵ ՈՂՋՈՒՆՈՒՄ Է ԱՐՏԵՄ ԱԼԻՍԱՆՅԱՆԻՆ
(ԱԿԱՐԵՄԻԱՅՈՒՄԻ ԿՈՂՔԻՆ Շ. ԱՎԱԳՅԱՆՆԵ Է). ՏՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՕՊԵՐԱՓԻԴԱԶՄԻՆ, 1971 թ.

ցել, բայց չեմ կարող մոռանալ Հայոց աշխարհի Մեծ Վեհափառին: Մի Հայրապետի, որն ունեցավ հայ ժողովրդի կյանքում մոտ քառասուն տարվա անընդմեջ և անմոռաց ծառայություններ ...

ԽԱԶԼ- Բայց ամեն բան՝ սկզբից: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը մոտենում էր իր ավարտին: 1945 թվականի գարնան ջիմջ առավոր էր, երբ զանգահարեց իմ դասընկեր Վիլիկ Տոնիկյանը և ասաց, որ իր հորեղբայր Տոնիկյանը, որը մշակակված էր Գերմանիայի Բրեսլաու քաղաքի գիմվորական պարետ, իրեն և եղբոր համար ուղարկել է երկու գերմանական հեծանիվ: Առաջարկեց, որ միասին պտտվենք քաղաքում: Նրան առաջարկեցի մեկնել Էջմիածին: Ժամապարհ ընկանք, մի քանի ժամից հասանք Էջմիածին: Այս ճանապարհորդությունը մեր առաջին ուղևորությունն էր: Մենք մի քանի դասընկերներով միշտ երազել էինք ուղևորություն կատարել, չգիտեմ ինչո՞ւ՝ հատկապես սկանդինավյան երկրներ: Քարտեզի վրա նկարում էինք մեր ճանապարհորդության երթուղին, կարդում, գրքերից տեղեկանում թերակղզու երկրների մասին, սպասում պատերազմի ավարտին իրականացնելու մեր հանդուգն բաղձանքը: Ամեն բան պատրաստ էր: Միայն անհրաժեշտ գումարը չկար:

Մտորումներով հասանք Էջմիածին, մտանք Վանքի բակ: Այստեղ ոչ ոք չկար: Եկեղեցու դուռը բաց էր. դռան աջ կողմում մատած էին երկու ձեռք հոգևորականներ, որոնք շուտով հեռացան: Հետագայում իմացա, որ նրանցից մեկը երջանկափիշատակ Կաթողիկոս Չորեքչյանն էր: Ես խորանի վրա նկատեցի, որ մեծ խաչ է դրված: Եկեղեցու նկարագրող պատերը դիտելուց հետո ընկերոջս ասացի՝ «Եթե այս հսկա արծաթե խաչը տանենք մեզ հետ և վաճառենք, մեր ուղևորությունը դեպի սկանդինավյան երկրներ իրողություն կդառնա»: Միմյանց խրախուսելով, հանգզեցինք, վերցրինք այդ խաչը և վերադարձի ճանապարհը բռնեցինք: Երկուսս լուռ էինք անհասկանալի մտորումների մեջ:

Զվարթանցի մոտ կանգ առանք, որ շունչ քաշենք: Սթափ խորհելով կատարվածի մասին՝ եկանք այն հետևության, որ մենք Եկեղեցու դեմ ենք, քանի որ «կրոնը ժողովրդի համար օպիում է», բայց ինչ-որ սարսափեցնող դատապարտելի հանցանք ենք կատարում՝ գողություն: Առաջարկեցի իսկույն ևեթ վերադառնալ Էջմիածին և մետաքսյա գործվածքի մեջ փաթաթված արծաթյա խաչը զետեղել իր տեղը: Արդեն անցել են տասնյակ տարիներ, սակայն երբ լինում եմ Էջմիածնում և տեսնում այդ սքանչելի խաչը, շառագունում եմ կատարածիս համար: Երբ տուն վերադարձանք՝ արդեն ուշ գիշեր էր:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ- Հիմա, հենց այս երեկո, հանդիպում եմ ունենալու Ամենայն Հայոց Վեհափառի և Նրա հյուրերի հետ: Ինչո՞ւ պիտի հանդիպեմ, ինչի՞ մասին պիտի խոսեմ Վեհափառի հետ, ինչո՞ւ Նա հրավիրեց հանդիպելու մի երիտասարդ գիտնականի, որը խաչակնքել անգամ չգիտեր և քիչ մնաց որ խաչագող դառնար, ինչո՞ւ անպայման ֆիլհարմոնիկի դափնիճում, որտեղ հարյուրավոր աչքեր մայում էին իմաստուն, հմայիչ ու սքանչելի Վեհափառին: Տասնյակ ինչուներ, խորհրդավորությունը պատել էր ինձ, բայց հպարտության և ներքին մեծ ուժի մղումով, ոտքերս ուղղեցի դեպի Արամ խաչատրյանի անունը կրող ֆիլհարմոնիկի ներկայիս սրահ:

Ինչքան գրավիչ էր մեր գրույցը համերգի ընդմիջման ժամանակ. հանգիստ էին վեհափառի հարցերը: Որոշ ժամանակ անց սթափվեցի, զգացի, որ ունկնդրում և խոսում եմ մեր ժողովրդի պաշտամունքի, Ամենայն Հայոց Հովվապետի հետ: Նվաստիս դիմելով վեհափառն ասաց. «Ձեզ այցելողներից մի Սրբազան տեղեկացրեց, որ նրան ցույց եք տվել, թե ինչպես ոլորի և լորու արմատները բնական լույս են ճառագում, պատմեք խնդրեմ, թե դա ինչպես է տեղի ունենում», «Ինչ նպատակի համար եք օգտագործում ռադիո իզոտոպները, ինչպես է տեղի ունենում», «Ինչ նպատակի համար եք օգտագործում առիթից» ասացի, որ մեր գամմա թմրանոթը» և էլի համամամ շատ հարցեր: Օգտվելով առիթից՝ ասացի, որ մեր լաբորատորիայում աշխատում է երիտասարդ գիտնական Նիկողայոս Հաջյանը, որը էլեկտրոնիկայի հիմնալի մասնագետ է, ուսմիմահայ է: «Է, իրա՞վ», ժպտալով ասաց վեհափառը: Հետագայում Հաջյանը վեհափառի հրավերով երկար տարիներ աշխատեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում: Համերգից հետո Հայոց Հայրապետն ասաց. «Եթե երեկոները ազատ կլինեք, համեցեք վեհափառն»: Այդ օրվանից անմոռանալի շատ հանդիպումներ եմ ունեցել վազգեն վեհափառի հետ, որոնցից հիշեմք գեթ մի քանիսը:

ՀԱՎԱՏՔ ԵՎ ԽԻՂԸ - 1963 թվականի աշնանը Հայաստան եկավ հանրահայտ կենսաֆիզիկոս, ակադեմիկոս Մ. Վ. Վոլկենշտեյնը իր կնոջ հետ: Նա եղավ մեր գիտական կենտրոնում: Նրան ուղեկցում էր մաս Երևանի Պետական Համալսարանի ճարտարագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսոր Գարեգին Փանոսյանը: Գիտական հարց ու գրույցից հետո, պրոֆեսորը խորհրդավոր հայացքով դիմեց ինձ. «Ես լսել եմ, որ դուք լավ հարաբերությունների մեջ եք Հայոց Հայրապետի հետ, եթե շատ խնդրեմ, կարո՞ղ եք ծանոթացնել Նրա հետ: Ես այնքա՛ն հետաքրքիր և Նրան այնքա՛ն լավ բնութագրող խոսքեր եմ լսել, որ ինձ համար մեծ պատիվ կլինի ծանոթանալ և մտքեր փոխանակել Նրա հետ»: Վեհափառը սիրալիոր ընդունեց մեզ: Միխայիլ Վոլկենշտեյնն անձամբ ցանկանալով խոսել Հայոց Հայրապետի հետ՝ առաջարկեց գրուցել ինչ լեզվով որ կամենում է: Նրանք ընտրեցին ֆրանսերենը, քիչ անց՝ անցան գերմաներենին:

Ներկաներս միայն ունկնդրում էինք, բայց զգում էինք, որ տեղի է ունենում լուրջ խոսակցություն կրոնի ընկալման, Հայոց Եկեղեցու պատմության, քրիստոնեական վարդապետության մասին: Երբ գրույցը մոտենում էր ավարտին, Վոլկենշտեյնի տիկինը, որը մասնակցել էր Իսպանիայի պատերազմին և ստացել կոմտուզիա, ուսներենով ասաց. «Իսկ Դուք, վեհափառ, ինքներդ հավատո՞ւմ եք Աստծու գոյությանը»: Ամուսնու և տիկնոջ միջև սկսվեց զուսպ վիճաբանություն, թարգմանել այդ հարցը, թե ոչ:

Վեհափառը թեքվելով դեպի ինձ՝ հարցրեց, թե ինչո՞ւ եմ վիճում ամուսինները: Ես ևս ճնշվելով ներկայացրեցի հարցի էությունը: «Ոչինչ, ես կպատասխանեմ, սա առաջին անգամը չէ, որ հարցնում եմ»: «Դուք, տիկին, եթե Հավատ ունեք, ուրեմն Աստված գոյություն ունի Ձեզ համար, իսկ եթե չունեք, ապա խոսելը ավելորդ է», «Կարևորը մաս մարդու խիղճն է, խիղճը»: Մենք հիացմունքով դուրս եկանք վեհափառից, իսկ Վոլկենշտեյնը, որը սարսափելի զայրացած էր տիկնոջ հանդգնության վրա, շունչ առնելով ասաց. «Հայոց վեհափառը հզոր մտքի տեր մարդ է, անզուգական անհատականություն, ծանոթ՝ համաշխարհային գրականությանը և արվեստին»:

ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆԸ - Հայաստանում գիտության զարգացմանը Վեհափառի բերած նպաստից հիշենք մեկ քնորոշ օրինակ, որը կապված է համրաճանաչ ֆիզիկոս Ա. Ալիխանյանի հետ:

Ակադեմիկոս Արտեմ Ալիխանյանի հետ ծանոթացել եմ 1953 թվականին, երբ երազում էի ընդունվել Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ՝ նրա մոտ աշխատանքի: Իմ այդ ցանկությունն իրականացավ միայն 1968 թվականին, երբ մա, իմանալով էջմիածնի մեր կենտրոնի աշխատանքների մասին, ինձ հրավիրեց Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ՝ կազմակերպելու ճառագայթային կենսաֆիզիկայի լաբորատորիա, հիմք ընդունելով մեկ խոշորագույն գիտնական և մտածող Նիկոլայ Վլադիմիրովիչ Տիմոֆեև-Ռեստովսկու և Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան Պետական Համալսարանի կենսաֆիզիկայի ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր Բ. Ն. Տարուսովի առաջարկությունները՝ միացյալ գիտական համագործակցության և մի քանի հայ երիտասարդ գիտնականների ուղարկելու Օբնինսկի ճառագայթային կենսաբանության ինստիտուտ վերապատրաստվելու:

Արտեմ Ալիխանյանը մի երեկո ինձ հրավիրեց իր առանձնատուն և ասաց, որ դժվար կացության մեջ է, պետք է հրավիրել մի հայ գիտնականի ԱՄՆ-ից, որը մեկ շաբաթից ոչ ուշ անհրաժեշտ էր, որ լինի Մոսկվայում և համատեղ գիտական աշխատանք կատարի Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր, ֆիզիկոս Պ. Ա. Չերենկովի ղեկավարությամբ: Այն ժամանակներում արտասահմանից այդքան կարճ ժամանակահատվածում գիտնական հրավիրելն անհնար էր: Ասացի. «Արտեմ Իսակովիչ, ես գիտեմ, թե Դուք ինչու եք դիմել ինձ: Եկեք, գնանք մեր Ամենափրկիչ Վեհափառի մոտ, միևնույն ժամանակ Ձեզ կծանոթացնեմ Վեհափառի հետ»:

Հետաձայնեցի: Վեհափառը մեզ սիրով հրավիրեց էջմիածին: Մեծ հետաքրքրությամբ լսում էր մեծանուն գիտնականին, էլեկտրոնային արագացուցիչի և այլ գիտական հետազոտությունների մասին: Ալիխանյանը հոյակապ ներկայացնել գիտեր ոչ միայն գիտության, այլև արվեստի ու գրականության բնագավառները: Տեսնելով, որ արդեն շատ ուշ է, համարձակվեցի խոսք բացել մեր այցելության բուն նպատակի մասին:

Վեհափառը մեր ներկայությամբ անմիջապես հետաձայնեց Փարիզ և առաջարկեց հրավեր կազմակերպել այդ հայ գիտնականի համար. «Ես ուրախ եմ, որ կարող եմ Ձեզ օգնել, միայն թե գիտական աշխատանքը վերջանա, խնդրում եմ գաք Վեհարան, ինձ մոտ, և պատմեք այդ ուսումնասիրության մասին»: «Իհարկե», - ուրախությամբ ասացինք մենք: Հետագայում այս պատմությունը ակադեմիկոս Ալիխանյանը հաճախ էր պատմում իր մտերիմներին, իսկ ինձ զգուշացնում էր, որ ոչ մի տեղ, հասկանալի պատճառներով, այս պատմության մասին չխոսեմ:

Հետագայում մենք նորեն եղանք Վեհափառի մոտ, որտեղ մեր ճանաչված այս հայ գիտնականը «հաշվետվություն» տվեց իր գործունեության մասին: Վեհափառն իրեն հատուկ ժպիտով ընդունեց այդ գիտական հաշվետվությունը՝ ավելացնելով, թե միշտ պատրաստ է օգնել, օժանդակել հայ գիտնականներին:

Տարիներ անց, երբ ակադեմիկոս Ալիխանյանն իր մահկանացուն էր կնքել, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ի մշան խորին հարգանքի, այդ տխուր առիթով այցելեց Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ:

ՀՅՈՒՐԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ ՌՈՒՄԻՆԱԿԱՆ ՈՇՈՎ - Սրտաբան Զավեն Դուբաբյանը մի օր ինձ հայտնեց, որ վեհափառը հրավիրում է մեզ վեհարան ընտանյոք համդերձ, հատուկ ճաշկերույթի: Հատուկ, քանի որ ճաշը լիմելու էր ումիհնական, և ինքը՝ Ամենայն Հայոց վեհափառն էր պատրաստելու այդ ճաշը: Մեր տիկնաց հետ ծանոթանալուց հետո, Կաթողիկոսը մեզ հետ սկսեց զրուցել բժշկության, գրականության և արվեստի մասին: Վեհափառը պատմեց հուզիչ մի պատմություն, թե ինչպես մի օր ցնցոտիներով մի տիկին գալիս է իր մոտ և խնդրում, որ ընդունի իրեն. «Ես արդեն քիչ էր մնում մոռանալի նրա մա-

սին, երբ գավազանակիրը նորեմ հիշեցրեց, որ ծեր կինը դեռ սպասում է: Մտածելով, որ օգնության կարիքով է եկել, ընդունեցի: Այդ զառամյալ կինը չորեք գետնին և ձեռքս համբուրելուց հետո, ասաց, որ այս օրվան սպասել է քառասուն տարի և փառք Աստծուն, որ գաղթից հետո, չնայած ահավոր տանջանքներին, ողջ է մնացել և Աստծու հրամանով մա Հայոց Հայրապետին է հանձնելու 25 հատ մապուկոն ոսկեդրամ, որը կրել է իր մարմնի վրա այս տարիներին»: «Ես քարացել էի», - ասաց Վեհափառը: Ուժ գտնելով, ասացի. «Բայց Դուք տիկին, Ինքներդ երևի մեծ կարիքի մեջ եք, գուցե մի մասը պահեք Ձեր կարիքների համար»: «Վայ, Վեհափառ, ինչ եք ասում, սա ուխտ է, որ այս բոլորը պատկանում է մեր Եկեղեցուն»: Ես պատուհանից նայում էի այդ տիկնոջը, որը կուզե-կուզ և ծանր քայլերով անցնում էր Վեհարանի մոտով, ու ընկա մտքերի մեջ ...աչքերիս առջև նշմարվեց մեր Մեծ եղեռնը...

Հիմա հասկացա՞ք, թե որտեղից է Հայոց Եկեղեցու, այսպես կոչված, հարստությունը:

Տիրեց քար լոռություն... «Մենք պիտի ճաշակենք իմ եփած ոռոմիական ճաշը», - ասաց Վեհափառը և անձամբ ափսեների մեջ լցրեց համեղ ապուրը: Երբ ուտելն արդեն վերջացնում էինք, մա հանկարծ ոտքի ելավ և գայրություն ասաց. «Այս ի՞նչ արեցի, ես այս ճաշի համար հատուկ սպա՛սք էի պատվիրել Ռոմիանիայից և մոռացա այն օգտագործել»: Հետո մենք որպես հիշատակ լուսանկարվեցինք և ուշ երեկոյան հիանալի հուշերով հեռացանք Վեհարանից:

ԶԿԱՅԱՑԱԾ ՕՐՀՆԱՆՔԸ - 1985 թվականի գարնանը սրտաբան Զավեն Դոլաբջյանն իր ընտանիքով անվերադարձ պիտի մեկնեղ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ: Ես տեսնում էի Զավենի մտատանջ և սրտաբեկ վիճակը ու չէի շտապում խոսել նրա հետ, մինչ իր խոսք բացելը: Մի առավոտ ասաց. «Սիրելի իմ ընկեր և եղբայր, դու միշտ հասկացել ես ինձ, ներիր, որ պիտի ձգեմ Հայրենիքս, որին անչափ սիրում եմ, պիտի ձգեմ իմ ընկերներին, որոնց մկիրված եմ, պիտի թողնեմ ծնողներս և բարեկամներս գերեզմանները: Դու, որ գիտես, թե ինչու եմ մեկնում, կարող ես ներել ինձ»: «Ես քեզ կներեմ», - ասացի ես, - բայց քեզ չեն ների քո հիվանդները, քո Կաթողիկոսը, քո Հայրենիքը, դու սիրված մարդ ես Հայաստանում, բժիշկ, գրող, Գերագույն խորհրդի անդամ...»:

Զավենը մոայլված էր խոհերի մեջ, աներևակայելիորեն տառապած դեմք ուներ: Ասաց՝ «Եթե ստանամ Վեհափառի օրհնությունը, էլ ինձ բան պետք չէ: Դու կզա՞ս ինձ հետ Վեհափառի մոտ», - հարցրեց Զավենը: «Դժվար է, բայց կզամ, պիտի գամ», - ասացի ես: Երեկոյան Վեհարանում էինք: Կաթողիկոսն ինչ-որ բան զգում էր և վատ տրամադրության մեջ էր: Մի երկու անհասկանալի մտքեր փոխանակելուց հետո, Զավենը լաց լինելով ասաց. «Վեհափառ Տեր, ստիպված պիտի մեկնեմ Հայրենիքից, եկել եմ Ձեր օրհնությունը ստանալու»: Նորին Սրբությունը վեր կացավ գրասեղանի առջևից, և ինձ մի պահ թվաց, որ Նա հիմա դուրս կհրավիրի Զավենին իր ընդունարանից, բայց Նա սկսեց առաջ ու հետ քայլել սենյակում: Մենք երկուսով պապանձվել էինք, Կաթողիկոսը ոչ մի բառ չէր արտասանում, երևում էր, որ ահավոր զայրացած էր: Զավենը զուր էր հայրենասիրական խոսքեր ասում, թե գնալուց հետո ինքը հայրենիքի համար կարող է շատ գործեր անել, մեծ օգուտ բերել:

Մենք կանգնած նայում էինք գլխիկոր բանվորներին, որոնք լուռ իրենց գործն էին անում, երբ մի կին, որ իմ կողքին էր նստած, հարցրեց. «Դուք որտեղի՞ց եք եկել, ովքե՞ր եք»: Ասացի՝ «Գիտնականներ ենք, Երևանից»: Մեկ էլ այդ կինը կանգնեց և բարձրաձայն ասաց. «Լսեք, ժողովուրդ, եթե հայ գիտնականները կանգնած են մեր կողքին, մենք չենք պարտվելու, կեցցե Արցախի ազատությունը»: Լսվեցին ծափահարություններ, կոչեր: Էլ ոչինչ չեմ հիշում, քանի որ արցունքներ էին հոսում աչքերիցս: Հենց այդ գործարանում էլ երվվեցի դառնալ Արցախի մարտիկ: Անընդմեջ մեկնում էի Ստեփանակերտ, հանդիպում Արկադի Վոլսկու հետ, իմ սիրելի մարտական ընկերների, հետագայում Ստեփանակերտի քաղաքագլուխ Մաքսիմ Միրզոյանի, Վալերի Աթաջանյանի և շատ ուրիշների հետ: Դարձա «Ամարաս» կազմակերպության անդամ: Սկսվեց գործնական օգնությունների շարքը:

Որոշում են տեսնել պաշտելի Կաթողիկոսին, պատմել իրադրության մասին, խնդրել Նրա աջակցությունը: Նա սիրով ընդառնալով և տալիս է մամակներ՝ ուղղված ԱՄՆ-ի Արևմտյան և Արևելյան թեմերի Գերաշնորհ Վաչե արքեպիսկոպոս Հովսեփյանին և Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանին, որոնցում ասվում էր. «Ի գիտություն Ձեզ հայտնում ենք, որ Տոբթ. Ծովակ Ավագյան, այստեղ ծանոթ գիտնական և գործունե անդամ «Ամարաս» արցախյան կազմակերպության, որի կենտրոնը Ստեփանակերտն է, օգնության հատուկ ծրագրով կժամանե ձեր երկիրը: Տոբթ. Ավագյան պիտի այցելի մահ Ձերդ Սրբազնությանը՝ խոսելու իր ծրագրերի մասին: Հաճեցեք օգնել նրան՝ իր հայրենազավեր ծրագրի իրականացման համար: Սիրով ի Քրիստոս՝ Վազգեն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Ս. Էջմիածին, 14 նոյեմբեր 1989 թ.»:

Ուրախությամբ չափ չկար: Օգտագործելով պաշտոնական գործուղումն ԱՄՆ, ես մեկ ամսվա ընթացքում շրջագայեցի մի քանի մահազգներ, որտեղ ներկայացրեցի ստեղծված իրադրությունը՝ խնդրելով օգնության ձեռք մեկնել արցախահայությանը: Այս բոլորի համար ես պարտական էի Վեհափառին:

1990 թ. Մաքսիմ Միրզոյանի հետ այցելեցինք Վեհափառին: Նա հարգանքով լսեց Միրզոյանին, որը խնդրում էր օգնել Ստեփանակերտի բնակչությանը հագուստով և սնունդով: Եվ Վեհափառը օգնություն ուղարկեց երեք մեծ մեքենաներով: Ի պատասխան, Մաքսիմ Միրզոյանի ջանքերով կազմակերպվեց XII դարի մի հիասքանչ արցախյան խաչքարի նվիրումը Ս. Էջմիածնին: Վեհափառը երկար և ուշադիր նայելով խաչքարին՝ ասաց. «Սա հիանալի մոտ է, Էջմիածնի ունեցած խաչքարերի մեջ սա կլինի միակը Արցախից»:

ՀԱՅՈՑ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ ԵՎ ԽԱՉԻ ԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ - Վազգեն Վեհափառը մի անգամ ինձ հրավիրեց Կաթողիկոսարան և անձամբ ցույց տվեց ադամանդներով ընդելուզված ոսկե խաչը և Հայոց Այբուբենը:

Տեսնելով, որ այս հիասքանչ գործերը լուսավորվում են էլեկտրական թույլ աղբյուրի լույսով, խնդրեցի, որ թույլ տրվի այն փոխարինել լույսի հատուկ աղբյուրով: Ես այն նախ լուսավորեցի քարի հետևի մասից, որտեղից երևում էին օճիքի «երակները»: Դիմացից մույնպես հատուկ լուսային աղբյուր դրեցի: Իմ ընկալումով հիանալի էր ստացվել, ամեն ինչ շողում էր. ադամանդներն ասես դարձել էին փոքր արևներ: Վեհափառին հրավիրեցի վերև, որ տեսնի իմ «ստեղծագործությունը»: Երբ լուսավորեցի այն, Կաթողիկոսը զայրացած գոչեց. «Այս ի՞նչ ես արել, ամջատի՛ր և հավաքի՛ր այս ամենը, որ կմամալի ոսկու վաճառատանը լուսավորված ցուցապահարանի: Այստեղ պիտի հնչի Այբուբենը և Խաչը և ոչ թե՛ ոսկին ու ադամանդը՝ բարձրաձայն վանկարկելով՝ նեղացած հեռացավ: Ես ընկա մտաւանջության մեջ, հետո հասկացա, որ ինչպես միշտ՝ Վեհափառը ճիշտ էր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՈՒՄ - Հայաստանի ամերիկյան համալսարանն ունի հիանալի մի ավանդույթ, որի արմատավորողը եղել և մնում է պրոֆեսոր, համալսարանի պատվավոր նախագահ, ակադեմիկոս, բոլորի կողմից սիրված Միհրան Աղբաբյանը: Զևակողմած այդ ավանդույթով ուսումնական տարվա ավարտին հա-

մալսարան են հրավիրվում մեր հանրապետության ճանաչված գործիչները, որոնք երիտասարդների և արանց ծնողների առջև իրենց բարեմաղթանքներն են ուղղում ընթացավարտներին: Մի անգամ այս հրավերն ընդունել էր Հայոց Հայրապետը: Նորին Սրբությունը պարտականության գիտակցության կողքին կարևորելով պատասխանատվության թույլը և ավիրումը՝ մորավարտներին ասաց. «Ինչ որ կկատարվի, մախ հանուն պարզագույնը և ավիրումը՝ մորավարտներին ասաց. «Ինչ որ կկատարվի, մախ հանուն պարտականության կկատարվի: Սակայն լոկ պարտականության մը չոր գիտակցությունը երբեք ստեղծագործ ուժ մը չի ներկայացներ: Պետք ունիք շարժումի, եռանդի, ոգևորության, սիրո և մուլմիս կիրքի, քանի որ լավ գործածված կիրքը դեպի ստեղծագործություն տանող մղիչ ուժ կարող է դառնալ»:

Այնքան այժմեական հնչելություն ունի անգուգական վեհափառի ավանդած պատգամն այն մասին, որ «Ազգ մը չապրի միայն իր նյութական բարիքներով, չապրի միայն իր մտքի և զգացումի արտահայտություններով, ինչպես են արվեստներն ու գրականությունը, չապրի միայն հանճարեղ անհատներու գործերով, այլ կապրի մաս պատմի և արժանապատվության զգացումներով, իր «մեմքի» գիտակցությամբ և զոհաբերության ոգիով, իր ազատ և հպարտ ապրելու կամքով, մեկ խոսքով՝ իր բարոյական նկարագրով»: